

Aantalsevolutie en habitatkeuze van de Roodborsttapuit in de regio Aalter van 1987 tot en met 1999.

Het gaat slecht met de Roodborsttapuit in Vlaanderen. Op de recent uitgebrachte Rode Lijst van broedvogels van Vlaanderen wordt de Roodborsttapuit ondergebracht bij Categorie 2, de bedreigde vogelsoorten. Bij de onderverdeling in verschillende categorieën werd vooral rekening gehouden met de mate van achteruitgang van de soort in de loop van de 20ste eeuw en met de huidige populatiegrootte.

Uit vroegere waarnemingen (van 1942 tot 1950) van Robert Van Deynse blijkt dat de Roodborsttapuit hier een algemeen voorkomende soort was. Vooral dan langs de toen nog talrijke weiden met houtkanten en bloemrijke bermen. Zo schreef Robert in zijn dagboek van 20 maart 1946: "7 Roodborsttapuiten zie ik in één beeld rond mij (omgeving Eekloseweg, Ursel)." Op deze locatie wist hij in mei van hetzelfde jaar, in een omtrek van 300 m rond zijn huis, 5 koppeltjes broeden!

De voorbije 40 jaar werd echter een dramatische afname van het aantal broedkoppels in Vlaanderen vastgesteld. De grootschalige intensieve landbouw, vooral de overschakeling naar maïsteelt was zeer nadelig. Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen leidde tot een verdere afname van het aantal broedkoppels en een absoluut dieptepunt kenden wij in onze regio eind de jaren '70 toen ook de kanaalbermen enkele jaren na elkaar bewerkt werden met herbiciden.

Een 10-tal jaar terug was er weer hoop en leek het er op dat de Roodborsttapuit zich in onze regio weer leek te herstellen. Recent gaat het echter weer bergaf. Momenteel tellen wij nog slechts 5 koppels Roodborsttapuit in de regio Aalter-Knesselare. Naar alle waarschijnlijkheid is het broedgebied al jaren beperkt tot één plaats: de bermen van het kanaal Gent-Brugge.

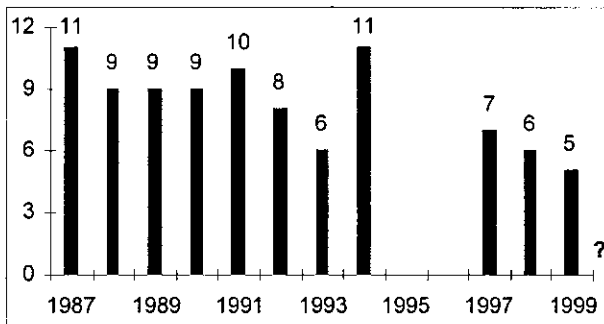
In de lente van '87 werd gestart met een broedvogelinventarisatie langs de bermen tussen Aalterbrug en Hansbekebrug. Bij het onderzoek werden de richtlijnen van Hustings gevolgd. Om mogelijke doortrekkers in maart en april niet te verwarren met broedvogels, werden vooral tijdens de maanden mei en juni Roodborsttapuiten die territoriumgedrag vertoonden op kaart gebracht. Na juni durfden sommige koppels andere territoria opzoeken, waardoor de telling bemoeilijkt werd. Om de vogels niet te verstoren, werd nooit naar nesten gezocht. Dat is één van de redenen waarom er te weinig bruikbare broedresultaten beschikbaar zijn.

De bermen hebben gedurende het 13-jarig onderzoek heel wat veranderingen ondergaan. Van een duidelijke lijn in het beheer was geen sprake. Zo werden bermen te pas en te onpas gemaaid en het maaisel werd soms wel, soms niet afgevoerd. Zelfs middenin de broedperiode (op 27 mei 1994) werden de bermen aan de wijk Switten en verderop naar het industrieterrein over de gehele breedte en over een lengte van ruim 2 kilometer gemaaid. Zelfs de fraaie rietkraag werd neergeklepeld. Tijdens de winter van 1987-88 werden de bermen tussen Bellem- en Hansbekebrug overbemest met drijfmest en het jaar daarop zwaar overbegraasd door een 40-tal runderen. Later kunnen wij spreken van een begrazing met wisselende densiteit.

Ondanks deze negatieve invloeden wist de vegetatie zich na enkele jaren telkens te herstellen, althans goed genoeg voor de eisen van de Roodborsttapuit. Wat niet kan gezegd worden bij de laatste ingrepen. De aardewegen ten zuiden tussen Oostmolen en Bellebrug en aan de noordzijde van Hansbekebrug tot Bellebrug en verder naar Oostmolen toe werden over een breedte van 3 meter gebetonneerd. Beter bereikbaar voor het dienstpersoneel en voor fietsers, dat wel, maar een blijvend verlies van ruim 15.000 m² gunstig foerageergebied voor Roodborsttapuiten.

Aantalsevolutie

Bij de start van ons onderzoek, in 1987, telden wij 11 koppels (tabel 1), waarvan 2 koppels tussen Hansbeke en Bellebrug. Een jaar later nog 9 koppels. De overbemeste bermen op eerder genoemde plaats werden niet als broedhabitat verkozen. De volgende 3 jaren bleef het aantal stabiel en werden de sterk begraasde bermen tussen Hansbeke en Bellebrug opnieuw bezet door 2 koppels en in 1991 zelfs door 3 koppels! Vanaf 1992 ging het bergaf met een dieptepunt in 1993 (6 koppels). In 1994 (het eerste broedsel van ten minste 2 koppels werd vernield door maaien) kende wij terug een heropflakking met weer 11 koppels. De volgende 2 jaren kon door werkomstandigheden niet worden geteld. De laatste 3 jaar kenden wij opnieuw een terugval tot 5 koppels in 1999.

Habitatkeuze

Als wij het kaartmateriaal van de verschillende jaren bekijken valt het op dat Roodborsttapuiten een voorliefde hebben voor een bepaald habitat. Vanaf maart bezetten de eerste exemplaren hun geliefkoosd toekomstig broedgebied. Bijna steeds zal dat op een plaats zijn waar hogere vegetatie wordt afgewisseld door korte (afgegraasde) vegetatie mét voldoende uitkijkposten als paaltjes en afsluitingsdraden. Bemeste gedeelten of plaatsen waar vee gegraasd heeft, zijn vooral in trek in het vroege voorjaar, vermoedelijk door een groter insektenaanbod.

Uit een Duits onderzoek (Flinks en Pfeifer) bleek dat het merendeel van het voedsel in het vroege voorjaar bestaat uit kevers en spinnen die in lage vegetatie worden gevangen. Roodborsttapuiten houden er verschillende jachttechnieken op na, afhankelijk van het soort prooi dat zij hopen te vangen. Veelal wordt er vanaf een uitkijkpost naar de bodem gevlogen. Of fladderen of bidden zij boven de vegetatie. Zij zoeken nooit onder bladeren of in de grond naar verborgen prooien. Wel wordt al

eens in het voorjaar gespeurd naar kevers en spinnen op de afgestorven vegetatie. Ondanks zijn beperkte vliegsnelheid worden op hoge, bloeiende vegetaties later op het jaar al eens bij verrassing snelle insecten als zweefvliegen gevangen. Bij windstil weer slagen de Roodborsttapuiten erin om ook grotere insecten zoals vlinders, libellen en langpootmuggen te vangen. Zij zoeken steeds een insectenrijke vegetatie op. Een groot deel van de aanwezige insecten wordt aangetrokken door bloeiende vegetaties. Een ander, niet onbelangrijk deel (vooral in het voorjaar) door mest (groter aanbod van kevers).

De habitatkeuze is niet overal vergelijkbaar met die aan onze kanaalbermen. Dat blijkt uit een studie in de Assenedse polders (gegevens Walter De Smet), waar de aanwezige Roodborsttapuiten bermen en grachten temidden van graanvelden prefereren boven toch wel betere gebieden elders in het Meetjesland. Vermoedelijk moeten wij ook hier, evenals bij ons rekening houden met een zekere plaatstrouw. Het onderzoek in Assenede toont een minder duidelijke afname van broedparen over een periode van 12 jaar:

Jaar	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Koppels	4	8	11	8	14	10	6 (*)	13	3 (*)	5	7	7

broedvogelinventarisatie Assenedse polders, ten oosten van Holleken. (* : onvolledige gegevens.)

Als we de Roodborsttapuit in onze regio willen behouden, dan zullen bepaalde onderhouds- of beheerswerken aan de kanaalbermen noodzakelijk zijn. Wij denken daarbij aan plaatselijke begrazing (door schapen bv.) en aan een precieze timing bij maai beurten. Er zullen voldoende ruigtevegetaties met oude graspollen (nestplaats) moeten blijven. Het aandeel van verspreid staande struiken en eventueel jonge bomen is best zo gevarieerd mogelijk, net als de aanwezigheid van voldoende uitkijkposten, zoals palen en afsluitingsdraden, om prooien buit te maken.

Literatuur

Flinks en Pfeifer, 1993 – Vergleich der Habitatstrukturen ehemaliger und aktueller Schwarzkehlchenbrutplätze in einer agrarisch genutzten Landschaft.

Hustings, 1985 – Vogelinventarisatie.

Van Deynse Robert, notitie's 1942-1950.

De Smet Walter, niet gepubliceerde gegevens: Roodborsttapuit aan de Assenedse polders.

Jan Pauwels.